

СУТНІСНО-ЗМІСТОВНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗБАЛАНСОВАНОГО ПРОСТОРОВОГО РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: НАЦІОНАЛЬНІ ТА ГЛОБАЛЬНІ АСПЕКТИ

Є.В. Мішенін

доктор економічних наук, професор

Інститут агроєкології та природокористування НААН (м. Київ, Україна)

e-mail: eugeniy_mishenin@yahoo.com;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1597-3270>

І.Є. Ярова

кандидат економічних наук, доцент

Сумський державний університет (м. Суми, Україна)

e-mail: zhs813@ukr.net;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9840-131X>

У статті досліджуються теоретико-концептуальні підходи до розуміння збалансованого просторового розвитку сільських територій у контексті трансформаційних економічних процесів в аграрній сфері України та глобальних екологічних викликів. Сутність економічного простору сільських територій розкривається через особливості збалансованого агрогосподарювання, а також використання природно-ресурсного потенціалу, зокрема земельно-ресурсного. Мета дослідження полягає в подальшому формуванні системного уявлення про збалансований сталий розвиток сільських територій з акцентом на особливості аграрного природокористування. У роботі сформовано систему соціо-еколого-економічних та інституціональних напрямів господарювання концептуального характеру з метою активізації збалансованої та безперервної трансформації економічного простору сільських територій. Розроблені концептуальні напрями є необхідною умовою забезпечення економізації та екологізації територіально-просторової організації раціонального використання та відтворення аграрного потенціалу (зокрема, земельно-ресурсного, природно-ресурсного). Особливу увагу приділено питанням щодо визначення структурно-функціональної побудови простору сільських територій на засадах збалансованого агрогосподарювання. Запропонована структуризація економічного простору агрогосподарювання за різноманітними критеріями є узагальненою характеристикою збалансованого просторового розвитку сільських територій. Наведено характеристики, за допомогою яких економічний простір сільських територій отримує свою якісну визначеність (місткість, насиченість, щільність, освоєність, зв'язаність, напруженість).

Ключові слова: економічний простір, природогосподарський комплекс, сталий розвиток, агрогосподарювання, природогосподарювання, трансформація.

ВСТУП

Переосмислення функціонального призначення сільських територій, удосконалення принципів і механізмів регулювання збалансованого їх розвитку здійснюється на сучасних теоретико-концептуальних засадах, принципах просторової економіки. Спостерігається перехід від звуженого галузевого бачення сільської території до розширеного просторово-функціонального, за яким досліджувані території розглядаються як складна система з притаманними їй ознаками, функціями, ендогенними та екзогенними зв'язками [1].

Збалансований (сталлий) розвиток національного аграрного природогосподарювання, який характеризується інноваційністю, трансформацією форм і проявами земельних, при-

родно-ресурсних, еколого-економічних відносин, а також формуванням нових інституціональних механізмів їх регулювання, потребує реалізації у форматі просторової організації сільських територій з урахуванням сучасних глобальних викликів.

Простір сільських територій є багатомірним за своєю суттю на різних ієрархічних рівнях агрогосподарювання (локальному, національному, регіональному, глобальному) [2]. Просторовий підхід як багатопланова методологія соціо-еколого-економічних досліджень сільських територій (а в їх межах агрогосподарських, природно-ресурсних та інших систем) з позиції їх збалансованого просторового розвитку та гармонічної безперервної трансформації у просторі недостатньо розроблений

із теоретико-концептуальних і практичних позицій.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретико-концептуальні основи збалансованого просторового розвитку сільських територій, регіонального агрогосподарювання є важливою проблемою регіональної економіки, економіки аграрної сфери та економіки природокористування в контексті методології постіндустріального розвитку, принципів сталого (збалансованого) розвитку, а також потокової та процесної економіки.

Методологія просторової економіки та дослідження регіональних (територіальних) природно-господарських комплексів (зокрема, сільськогосподарських систем і територій) знайшли відображення в працях таких вітчизняних учених, як О.Є. Бавико, І.К. Бистряков, В.Н. Василенко, М.Й. Малік, Н.В. Павліха, О.І. Павлов, Т.В. Пепа, М.А. Хвесик, О.В. Степенко та ін. [3–11].

Багатопланові теоретико-методологічні основи та прикладні аспекти просторової організації соціально-економічних систем, природно-виробничих комплексів на різних ієрархічних рівнях господарювання представлено у працях зарубіжних учених [12–16]. Слід констатувати, що у вітчизняній аграрній науці домінує просторова концепція розвитку українського села і фундаментальні категорії географії достатньо широко використовуються для пояснення ознак і проявів збалансованого розвитку сільських територій. Такий концептуальний міждисциплінарний підхід дозволяє конструктивно розглядати сільські території як структурне утворення на різних його рівнях: економічному, географічному, соціальному, екологічному, історичному [1].

Сучасні наукові розробки вітчизняних і зарубіжних учених характеризуються широтою охоплення та глибиною дослідження проблем сталого просторового розвитку і, зокрема, сільських територій. Теоретико-концептуальні основи формування сучасного безперервного простору сільських територій, як показав проведений аналіз, потребують подальшого поглиблення його сутності та змісту, визначення класифікаційних ознак структурних елементів, а також концептуальних особливостей формування та трансформації в контексті принципів сталого (збалансованого) розвитку та глобальних екологічних викликів.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Таким чином, методологія просторового аналізу ефективності та результативності

просторового агрогосподарювання в межах сільських територій, використання земельно-ресурсного, агроресурсного потенціалу (капіталу) націлена на визначення цілісної оцінки господарювання як системно-комплексного явища, яке досліджується одночасно за різними напрямками організації аграрного виробництва, зокрема: ресурсним, соціально-економічним, еколого-економічним, агроекологічними, соціальним, інституціональним та ін.

Важливо зробити акцент на тому, що методологія просторового аналізу та розвитку безпосередньо пов'язана з поняттям простору. Дефініція “просторовий розвиток” почала застосовуватися в західному Public administration на початку 70-х рр. XX століття і набула широкого значення. Основний її зміст полягає в позначенні комплексу заходів із гармонізації на території різноспрямованих процесів і оптимізації змін, що там відбуваються [12, с. 53].

У свій час фундатор німецької класичної філософії І. Кант відмітив, що простір є формою зовнішнього споглядання (формального споглядання), а не дійсний предмет, який можна було б споглядати ззовні. Економічний простір також можна трактувати як простір розгортання категорії управління регіональною аграрною сферою в межах певної сільської території, а в більш широкому розумінні — як суб'єкт територіального агрогосподарювання [3].

Аналіз просторового розвитку сільських територій у межах регіональної економіки є підходом, що дає можливість вивчати особливості функціонування та трансформації соціально-еколого-економічних систем, територіальних агроприродних виробничих комплексів, механізми інтегрування їх елементів до регіонального простору, встановлювати закономірності функціонування та створювати на цій основі оптимізаційні моделі територіальної організації господарювання, а також формувати стратегічні пріоритети збалансованого розвитку з урахуванням глобальних екологічних викликів [2].

Теоретичною і методологічною основою представленого дослідження є базові положення економічної теорії, теорії сталого розвитку, регіональної та просторової економіки, а також розробки вітчизняних і зарубіжних учених із проблем просторово-регіонального розвитку природно-господарських комплексів та сільських територій. Для вирішення завдань дослідження використовувалися такі основні загальнонаукові методи: *монографічний* — для вивчення та узагальнення факторів і процесів, що визначають особливості просторового розвитку; *абстрактно-логічний* — для виявлення ключових положень, які визначають змістовну основу організації сталого просторо-

вого розвитку сільських територій; *системно-структурний* — для визначення основних ознак структуризації економічного простору сільських територій; *методи порівняння та аналізу* — для формування висновків та пропозицій.

Взагалі треба сказати, дослідження економічного простору сільських територій виходить за межі змістовної основи економіки сільсько-го господарства, регіональної та екологічної економіки, тому існує проблема подальшого формування нового напрямку щодо реалізації сталого (збалансованого) просторового агрогосподарування.

Мета статті полягає в подальшому формуванні системного уявлення про збалансований сталий розвиток сільських територій з акцентом на особливості аграрного природокористування.

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Контент сутнісної основи збалансованого просторового розвитку сільських територій взагалі зводиться до трактування поняття “економічний простір”, яке має багатоаспектний характер [3–7]. Сутність економічного простору сільських територій розкривається насамперед через особливості господарської діяльності у сфері використання, відтворення, охорони та збереження земельно-ресурсного та природно-ресурсного потенціалу (капіталу). Економічний простір сільських територій локалізується в географічному просторі й може мати певні адміністративні, організаційно-правові чи конкретні природно-географічні межі, а також зони функціонування територіального земельно-ресурсного капіталу (наприклад, це агрохолдинги, зони транскордонного співробітництва в системі глобального сільського господарства та ін.). Збалансований просторовий розвиток сільських територій “переплітається” і з географічним районуванням, яке істотно впливає на результативність і особливості агрогосподарування.

У нашому дослідженні економічний простір ми розглядаємо як сполучення компонентів (суб’єктів та об’єктів) земельно-ресурсного, агро-ресурсного, природно-ресурсного потенціалу та соціо-еколого-економічного середовища в межах певної сільської території з їх зв’язками й різноманітними відносинами та інтересами.

Збалансована та безперервна трансформація економічного простору сільських територій також потребує врахування системи певних соціо-еколого-економічних та інституціональних напрямів господарування концептуального характеру [18], серед яких відмітимо такі:

1. Поступовий перехід до цивілізованого ринку територіальних земельно-ресурсних активів на основі антикорупційних заходів, а також подальший розвиток організаційно-правових форм агрогосподарського підприємництва з урахування регіональних, територіально-просторових особливостей функціонування аграрних екосистем і багатоцільового використання сільських агролісових ландшафтів.

2. Реалізації прозорої комплексної державної аграрної та регіональної політики в контексті практичної реалізації принципів сталого розвитку з визначенням конструктивних стратегічних соціально-еколого-економічних напрямів господарування (програмних пріоритетів та етапів, комплексних механізмів, інституціональних регуляторів).

3. Удосконалення інституціонального оформлення (законодавчо-нормативної) економічного просторового сільських територій в якості складової простору регіону та країни, зокрема на основі системного регулювання економічних відносин (особливо еколого-економічних та фінансово-економічних) між господарськими суб’єктами.

4. Визначення пріоритетності екосистемного, соціально-екологічного концепту в аграрній справі, зокрема, на основі підвищення ролі фінансово-економічних відносин у системі еколого-економічних відносин.

5. Доцільне та дієве розширення повноважень органів місцевого самоврядування, регіональних і місцевих органів управління соціально-економічним і природно-ресурсним розвитком, а також підвищення рівня самостійності територіальних громад у вирішенні проблем просторового агрогосподарування та природокористування.

6. Екстенсивне та інтенсивне прискорення трансформаційних процесів у сфері збалансованого просторового агрогосподарування на інноваційно-інвестиційній основі.

7. Подальше сприяння комплексному, інтегрованому багатоцільовому використанню регіональних господарських систем сільських територій.

8. Підвищення ефективності та результативності транскордонного співробітництва, особливо в умовах воєнного стану, на основі екологічно орієнтованої інституалізації принципів функціонування глобального сільського господарства в територіально-просторовому вимірі.

Представлені концептуальні соціо-еколого-економічні та інституціональні напрями щодо активізації та дієвості трансформаційних процесів простору агрогосподарування сільських територій є необхідною умовою забезпечення

економізації та екологізації територіально-просторової організації раціонального використання та відтворення аграрного (зокрема, земельно-ресурсного, природно-ресурсного) потенціалу.

Результативність та ефективність безпервної трансформації економічного простору сільських територій визначається дотриманням системи принципів, які, наприклад, поділяються на принципи загальноекономічного (комплексності, системності, історизму, науковості, ефективності та ін.; усього 26) і специфічного (функціональної інтеграції, ієрархічності, зворотного зв'язку, необхідності та доцільності, різноманітності; усього 25) характеру [18, с. 40].

Структуризація економічного простору агрогосподарювання як визначальної та узагальненої характеристики збалансованого просторового розвитку сільських територій залежно від цілей дослідження можлива за такими критеріями:

1. *Залежно від ієрархічного рівня (масштабу) господарювання*: локальний, національний, регіональний, глобальний; субрегіональний рівень, макрорівень, мезорівень, мікрорівень.

2. *За функціональним призначенням*: економічний, фінансовий, агроресурсний, екологічний, соціальний, інформаційний, інституціональний, інноваційний, підприємницький, культурно-освітній та ін.

3. *За видами організації територіально-просторового агрогосподарювання*, зокрема: державно-регульований, соціально-орієнтований ринковий, екологічно-орієнтований, підприємницький та ін.

4. *За рівнем розвиненості*. На основі інтегральних, комплексних оцінок розвитку економічного простору сільських територій можлива різноманітна рівнева градація, зокрема: рівень вищий від середнього, середній рівень, рівень нижчий від середнього.

5. *За характером місткості*: потенційний, реальний, зайнятий (обсяги господарювання, які були досягнуті в минулі періоди), стратегічний, перспективний, прогнозований.

6. *За характером насиченості*: однорідний, змішаний, розосереджений.

7. *За характером щільності*. Під щільністю економічного простору агрогосподарювання розуміється ступінь насиченості даної території агроресурсними (земельно-ресурсними, природно-ресурсними) об'єктами, інфраструктурними об'єктами, господарськими суб'єктами, елементами продуктивних сил (у т.ч. інформаційними). Зокрема, це стосується, наприклад, лісистості сільської території, якщо мова йде про простір лісгосподарювання.

8. *Зв'язаність економічного простору* кількісно характеризує ступінь інтенсивності

господарських, еколого-економічних, соціальних та інших взаємодій між різними суб'єктами агрогосподарювання сільських територій, а також переміщення (мобільність) основних факторів відтворювальних сільськогосподарських процесів. При цьому необхідно враховувати швидкість (інтенсивність) прискорення, а також напрями відповідних факторних взаємодій.

Системні оцінки просторово-територіального агрогосподарювання та природокористування, а саме горизонтальний її зріз, безумовно, передбачає економічну, соціальну й екологічну оцінки та різні їх сполучення, так звані сукупні оцінки. Такі сукупні оцінки одночасно визначають зв'язки регіональної природно-господарської системи: соціально-економічні — безпосередні зв'язки у сфері суспільного виробництва; економіко-екологічні — вплив природних (лісових) ресурсів на умови суспільного виробництва; еколого-економічні — природокористування та інші види впливу господарської діяльності на навколишнє середовище; еколого-соціальні — безпосередній вплив населення на навколишнє природне середовище. При цьому прямими зв'язками є еколого-економічні та еколого-соціальні, які відображають вплив на навколишнє природне середовище. Обернені зв'язки (економіко-екологічні та соціально-екологічні) характеризують вплив змін параметрів стану навколишнього середовища на суспільне виробництво та населення.

9. *За характером напруженості та інтенсивності агрогосподарювання*. Напруженість простору можна визначити через соціо-еколого-економічний стан, процеси, що виникають у відповідь на екстремальні ситуації в системі територіально-просторового господарювання. Збалансований просторовий розвиток сільських територій націлений на усунення різноманітних дестабілізуючих процесів, конфліктів і протиріч. Тут мова може йти, наприклад, про соціальні конфліктні ситуації у зв'язку з критичними рівнями забруднення аграрного природного середовища, продуктів харчування. В умовах глобальних кліматичних змін важливо оцінювати соціально-екологічну напруженість, яка пов'язана з екологічною (кліматичною) міграцією [18]. Таким чином, необхідно оцінювати соціально-екологічну напруженість в усіх її проявах.

10. *За ступенем освоєності*. Освоєність економічного простору сільських територій необхідно розглядати у взаємозв'язку з поняттям його потенціалу. Такий акцент, наприклад, стосовно лісоресурсного потенціалу зроблено в роботі [19]. Освоєність економічного (зокрема, агрогосподарського, земельно-ресурсного, лісоресурсного) потенціалу визначається рів-

нем розвитку виробничих відносин (соціально-економічних, організаційно-економічних), які стосуються володіння, користування та розпорядження ресурсним та екологічним потенціалами на певній території, а також ступенем залучення в господарський обіг тих чи інших їх компонентів. Ступінь освоєності потенціалу може бути повним, частковим або взагалі мова може йти про неосвоєні ресурси або критичні обсяги. У кінцевому підсумку сутність та спрямованість освоєння ресурсного потенціалу полягає в тому, щоб досягти якомога більш широкого і всеосяжного його освоєння.

11. *За формами відтворювальних процесів*: дисперсний, слабо структурований, фрагментарний та ін. Так, певна структурованість необхідна, наприклад, у системі використання, відтворення, збереження та охорони територіального земельно-ресурсного потенціалу.

12. *За особливостями зовнішньоекономічної інтеграції*: залежний від екзогенних факторів; транскордонний, експортноорієнтований, імпортоорієнтований. Актуально зауважити, що зовнішньоекономічна інтеграція може мати як позитивні, так і негативні аспекти. Наприклад, корупційний, мафіабельний характер має міжнародна торгівля деревиною.

Важливо відмітити, що структуризація економічного простору сільських територій повинна відображати його якісну визначеність. Багатогранність, багатомірність економічного простору обумовлює його інтерпретацію через сукупність певних властивостей (характеристик), які мають якісну визначеність [7]. Якісна визначеність економічного простору сільських територій має прояв у наявності необхідних і достатніх умов, у яких доводиться існувати, функціонувати, взаємодіяти суб'єктам агрогосподарювання. При цьому єдність і взаємозв'язок якісних і кількісних параметричних характеристик економічного простору потребує системної наявності певних критеріїв оцінки, зокрема інтегральних та індексних. До основних характеристик, за допомогою яких економічний простір сільських територій отримує свою якісну визначеність, можна віднести такі: *місткість, насиченість, цільність, освоєність, зв'язаність, напруженість*.

Застосування принципів процесної економіки у сфері збалансованого просторового розвитку сільських територій передбачає певну класифікацію економічних процесів різноманітного характеру та їх змістовно-цільову орієнтацію. Наприклад, можна виділити такі економічні процеси: основні та допоміжні; інфраструктурні процеси; процеси життєзабезпечення; деструктивні процеси (наприклад, екодеструктивні). При цьому збалансований розвиток сільських

територій як єдиного органічного цілого на основі використання переваг методології процесної економіки зумовлює формування та визначення між його процесними складовими структурованої цілісної системи зв'язків. Це об'єктивно вимагає використання цілого комплексу соціально-еколого-економічних оцінок у системі аграрного господарювання.

На закінчення треба відмітити, що в теорії просторової економіки застосовуються різноманітні підходи до дослідження економічного простору, зокрема територіальний, процесний, потоковий, ресурсний, інформаційний та інституціональний. Реалізація цих підходів має різну ступінь розробки та деталізації, особливо щодо простору сільських територій. Ще не розроблено єдині концептуальні основи, які дозволяють інтегрувати вже розроблені положення теорії економічного простору в цілісну та струнку логічну схему для вирішення певних практичних проблем.

ВИСНОВКИ

Контент сутнісної основи збалансованого просторового розвитку сільських територій зводиться до трактування поняття "економічний простір", яке має багатоаспектний характер, зокрема агрогосподарський, земельно-ресурсний, природно-господарський та ін. Сутність економічного простору агрогосподарювання розкривається передусім через особливості господарської діяльності у сфері використання, відтворення, охорони та збереження земельно-ресурсного потенціалу.

Збалансована та безперервна трансформація економічного простору сільських територій також потребує врахування системи певних соціо-еколого-економічних та інституціональних напрямів господарювання концептуального характеру. Розроблені концептуальні напрями є необхідною умовою забезпечення економізації та екологізації територіально-просторової організації раціонального використання та відтворення аграрного (зокрема, земельно-ресурсного, природно-ресурсного) потенціалу.

Запропонована структуризація економічного простору агрогосподарювання за різноманітними критеріями є узагальненою характеристикою збалансованого просторового розвитку сільських територій і потребує подальшої деталізації.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з формуванням організаційно-економічної моделі збалансованої трансформації простору сільських територій на основі розробки комплексної системи показників певного напрямку дослідження економічного простору (зокрема, ресурсного, процесного, потокового та ін.).

ЛІТЕРАТУРА

1. Газуда Л.М., Готько Л.М., Лалакулич М.Ю. Розвиток сільських територій: монографія. Ужгород: Вид-тво ФОП Сабов А.М., 2015. 204 с.
2. Ярова І.Є. Сутнісні ознаки та змістовна характеристика простору лісгосподарювання України. *Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2018. Вип. 6. С. 146–148.
3. Бистряков І.К. Метасистемні особливості формування гео економічного простору розвитку. Гео економічні сценарії розвитку і Україна: монографія/ М.З. Згуровський, Ю.М. Пахомов, А.С. Філіпенко та ін. Київ: ВП "Академія", 2010. С. 48–65. С. 62.
4. Бавико О.Є. Архітектура сучасного регіонального економічного простору. *Економіка та держава*. 2012. № 7. С.18–21.
5. Бистряков І.К., Манцевич Ю. М. Проблеми просторового розвитку України з позицій поглядів П. Аберкромбі. *Економіка України*. 2015. № 9. С. 39–48.
6. Бавико О. Просторово-мережевий розвиток економіки регіону: теоретико-методологічний аспект. Херсон: Айлант, 2012. 336 с.
7. Василенко В.Н. Об основных конструктивных элементах экономического пространства. *Економіка та право*. 2009. № 2. С. 5–10.
8. Малік М.І., Хвесик М.А. Сталий розвиток сільських територій на засадах регіонального природокористування та еколого-безпечного агропромислового виробництва. *Економіка АПК*. 2010. № 5. С. 3–11.
9. Павліха Н.В. Управління сталим розвитком просторових систем: теорія, методологія, досвід: монографія. Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2006. 380 с.
10. Павлов О.І. Тенденції просторового розвитку сільських територій України. *Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва Серія: Економічні науки*. 2015. № 3. С. 165–175.
11. Степенко О.В. Розвиток природно-господарських систем в просторовій економіці. *Економіка природокористування і охорони довкілля*. 2014. С. 29–32.
12. Desmet K., Rossi-Hanberg E. Spatial development. *NBER Working Paper*. 2009. No. 15349. P. 53. Cambridge.
13. Capello R., Camagni R., Chizzolini B., Fratesi U. Space and theoretical approaches to regional growth. *Modelling Regional Scenarios for the Enlarged Europe: European Competitiveness and Global Strategies*. Berlin: Springer, 2008. P. 13–31.
14. Capello R., Fratesi U. Growth Patterns in Global Regions: Do Specific Success Factors Make a Difference? *Journal of heterodox economics*. 2013. Vol. 1.1. P. 54–78.
15. Ramankutty N., Mehrabi Z., Waha K., Jarvis L., Kremen C., Herrero M., Rieseberg, L.H. Trends in Global Agricultural Land Use: Implications for Environmental Health and Food Security. *Annual Review of Plant Biology*. 2018. No. 69 (1). P. 789–815. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-arplant-042817-040256>
16. Qi X., Fu Y., Wang R. Y., Ng C.N., Dang H., He Y. Improving the sustainability of agricultural land use: An integrated framework for the conflict between food security and environmental deterioration. *Applied Geography*. 2018. No. 90. P. 214–223. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2017.12.009>
17. Пепа Т.В. Регіональні проблеми трансформації економічного простору України: теорія, методологія, практика: дис. ... д-ра екон. наук: 08.10.01. Київ, 2006. 446 с.
18. Мішенін Є.В., Ярова І.Є. Повільний вплив зміни клімату та глобальна міграція. *Scientific Research and Innovation: proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference (April 3–4, 2023)*. Dnipro: FOP Marenichenko V.V., 2023. P. 259–262.
19. Антоненко І.Я. Еколого-економічні пріоритети модернізації лісоресурсного комплексу України: макроекономічні важелі / за ред. д.е.н., проф., чл.-кор. НАН України Б.М. Данилишина. Київ: КУТЕП — Інформ, 2008. 359 с.

ESSENTIAL AND SUBSTANTIVE FEATURES OF BALANCED SPATIAL DEVELOPMENT OF RURAL AREAS: NATIONAL AND GLOBAL ASPECTS

Mishenin Ye.

Doctor of Economics, Professor

Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS (Kyiv, Ukraine)

e-mail: eugeniy_mishenin@yahoo.com;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1597-3270>

Yarova I.

Candidate of Economic Sciences, Associate Professor

Sumy State University (Sumy, Ukraine)

e-mail: zhs813@ukr.net;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9840-131X>

The article examines theoretical and conceptual approaches to understanding the balanced spatial development of rural areas in the context of transformational economic processes in the agricultural sector of Ukraine

and global environmental challenges. The purpose of the study is to further form a systematic view of balanced sustainable development of rural areas with an emphasis on the specifics of agrarian natural resource management. The essence of the economic space of rural areas is revealed through the peculiarities of balanced agricultural management, as well as the use of natural resource potential, in particular, land and resource potential. A system of socio-ecological, economic and institutional directions of management of a conceptual nature has been formed in order to intensify the balanced and continuous transformation of the economic space of rural areas. The developed conceptual directions are a prerequisite for ensuring the economisation and ecologisation of the territorial-spatial organisation of the rational use and reproduction of agricultural potential (in particular, land and resource, natural resource). Particular attention is paid to the issues of determining the structural and functional construction of the space of rural areas on the basis of balanced agricultural management. The proposed structuring of the economic space of agriculture by various criteria is a generalised characteristic of the balanced spatial development of rural areas. The characteristics by means of which the economic space of rural areas receives its qualitative definition (capacity, saturation, density, development, connectivity, tension) are given.

Keywords: economic space, nature and economic complex, sustainable development, agricultural management, environmental management, transformation.

REFERENCES

1. Hazuda, L.M., Hotko, L.M., & Lalakulych, M.Y. (2015). *Rozvytok silskykh terytorii [Rural development]*. Uzhhorod: FOP Sabov A.M. [in Ukrainian].
2. Yarova, I.Ye. (2018). Sutnisni oznaky ta zmistovna kharakterystyka prostoru lisohospodariuvannia Ukrainy [Essential features and substantive characteristics of the forest management space of Ukraine]. *Visnyk Sumskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu — Bulletin of Sumy National Agrarian University*, 6, 146–148 [in Ukrainian].
3. Bystriakov, I.K., Zghurovskiy, M.Z., Pakhomov, Yu.M., & Filipenko, A.S. (2010). Metasystemni osoblyvosti formuvannia heoekonomichnoho prostoru rozvytku [Metasystemic features of the formation of the geo-economic development space]. *Heoekonomichni stsenarii rozvytku i Ukraina: monohrafiia [Goeconomic development scenarios and Ukraine: monograph]*. Kyiv: VTs "Akademiia" [in Ukrainian].
4. Bavyko, O.Ye. (2012). Arkhitektonika suchasnoho rehionalnoho ekonomichnoho prostoru [Architectonics of the modern regional economic space]. *Ekonomika ta derzhava — Economy and the state*, 7, 18–21 [in Ukrainian].
5. Bystriakov, I.K., & Mantsevych, Yu.M. (2015). Problemy prostорового rozvytku Ukrainy z pozytsii pohliadiv P. Aberkrombi [Problems of spatial development of Ukraine from the point of view of P. Abercrombie]. *Ekonomika Ukrainy — Economy of Ukraine*, 9, 39–48 [in Ukrainian].
6. Bavyko, O. (2012). *Prostorovo-merezhevyi rozvytok ekonomiky rehionu: teoretyko-metodolohichni aspekt [Spatial and Network Development of the Regional Economy: Theoretical and Methodological Aspect]*. Kherson: Ailant [in Ukrainian].
7. Vasylenko, V.N. (2009). Ob osnovnykh konstruktivnykh elementakh ekonomicheskogo prostranstva [On the basic constructive elements of economic space]. *Ekonomika ta pravo — Economy and law*, 2, 5–10 [in Ukrainian].
8. Malik, M.I., & Khvesyuk, M.A. (2010). Stalyi rozvytok silskykh terytorii na zasadakh rehionalnoho pryrodokorystuvannia ta ekolocho-bezpechnoho ahropromysloвого vyrobnytstva [Sustainable development of rural areas on the basis of regional nature management and environmentally friendly agricultural production]. *Ekonomika APK — Economy APC*, 5, 3–11 [in Ukrainian].
9. Pavlikha, N.V. (2006). *Upravlinnia stalym rozvytkom prostоровykh system: teoriia, metodolohiia, dosvid: monohrafiia [Management of sustainable development of spatial systems: theory, methodology, experience: monograph]*. Lutsk: Volynska oblasna drukarnia [in Ukrainian].
10. Pavlov, O.I. (2015). Tendentsii prostорового rozvytku silskykh terytorii Ukrainy [Trends in the spatial development of rural areas of Ukraine]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho ahrarnoho universytetu im. V.V. Dokuchaieva. Seriya: Ekonomichni nauky — Bulletin of Kharkiv National Agrarian University named after V.V. Dokuchaev. Series: Economic Sciences*, 3, 165–175 [in Ukrainian].
11. Stepenko, O.V. (2014). Rozvytok pryrodno-hospodarskykh system v prostоровii ekonomitsi [Development of natural and economic systems in the spatial economy]. *Ekonomika pryrodokorystuvannia i okhorony dovkillia — Nature economy and environmental protection*, 3, 29–32 [in Ukrainian].
12. Desmet, K., & Rossi-Hanberg, E. (2009). Spatial development. *NBER Working Paper*, 15349, 53. Cambridge [in English].
13. Capello, R., Camagni, R., Chizzolini, B., & Fratesi, U. (2008). Space and theoretical approaches to regional growth. Modelling Regional Scenarios for the Enlarged Europe: European Competitiveness and Global Strategies. Berlin: Springer, 13–31 [in English].
14. Capello, R., & Fratesi, U. (2013). Growth Patterns in Global Regions: Do Specific Success Factors Make a Difference? *Journal of heterodox economics*, Vol. 1.1, 54–78 [in English].
15. Ramankutty, N., Mehrabi, Z., Waha, K., Jarvis, L., Kremen, C., Herrero, M., & Rieseberg, L. H. (2018). Trends in Global Agricultural Land Use: Implications for Environmental Health and Food Security. *Annual*

- Review of Plant Biology*, 69 (1), 789–815. DOI: <https://doi.org/10.1146/annurev-arplant-042817-040256> [in English].
16. Qi, X., Fu, Y., Wang, R. Y., Ng, C. N., Dang, H., & He, Y. (2018). Improving the sustainability of agricultural land use: An integrated framework for the conflict between food security and environmental deterioration. *Applied Geography*, 90, 214–223. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2017.12.009> [in English].
 17. Пєпа, Т.В. (2006). Rehionalni problemy transformatsii ekonomichnoho prostoru Ukrainy: teoriia, metodolohiia, praktya [Regional problems of transformation of Ukraine's economic space: theory, methodology, practice]. *Doctor's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
 18. Mishenin, Ye.V., & Yarova, I.Ye. (2023). Povilnyi vplyv zminy klimatu ta hlobalna mihratsiia [The slow impact of climate change and global migration]. *Scientific Research and Innovation: Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Internet Conference* (April 3–4, 2023), (p. 259–262). Dnipro: FOP Marenichenko V.V. [in Ukrainian].
 19. Antonenko, I.Ya. (2008). *Ekoloho-ekonomichni priorytety modernizatsii lisoresursnoho kompleksu Ukrainy: makroekonomichni vazheli* [Environmental and economic priorities for the modernisation of Ukraine's forest resource complex: macroeconomic levers]. Kyiv: KUTEP — Inform [in Ukrainian].

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Мішенін Євген Васильович, доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу економіки природокористування в агросфері, Інститут агроєкології та природокористування НААН України (вул. Метрологічна, 12, м. Київ, Україна, 03143; e-mail: eugeny_mishenin@yahoo.com; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1597-3270>)

Ярова Інесса Євгенівна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри міжнародних економічних відносин, Сумський державний університет (вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, Україна, 40000; e-mail: zhs813@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9840-131X>)

Новини

Новини

Новини • Новини • Новини

Збитки від скоєних російськими військовими злочинів проти довкілля Луганщини становлять понад 475 млрд грн. “Інспекцією на сьогодні зафіксовано 45 випадків вчинення військами РФ злочинів проти довкілля Луганської області, за якими розраховано збитки на суму 475 112 573 537 гривень”, — йдеться у повідомленні. Як зазначається, на підставі отриманих Державною екологічною інспекцією у Луганській області даних, з початку бойових дій окупантами частково знищений лісовий фонд Луганщини на площі понад 26 тисяч гектарів. Загальний розмір шкоди від цього становить понад 180 мільярдів гривень.